

KS. JAROSŁAW WĄSOWICZ SDB
Archiwum Salezjańskie Inspektorii Piłskiej

DZIAŁALNOŚĆ KOŚCIOŁA RZYMSKO-KATOLICKIEGO WŚRÓD MŁODZIEŻY NA TERENIE WOJEWÓDZTWA GDAŃSKIEGO W LATACH 80. XX W. W ŚWIETLE DOKUMENTÓW KW PZPR

Upadek systemu komunistycznego w Polsce był procesem, który trudno zrozumieć bez poważnego uwzględnienia roli, jaką odegrał w nim Kościół katolicki. Decydujące wydarzenia lat 80-tych XX w. poprzedziła i umożliwiła rewolucja moralna i kulturowa, która dokonała się w społeczeństwie właśnie przy znaczącym współdziałaniu Kościoła, który przez kolejne dekady PRL-u wciąż umacniał swój autorytet¹. Szczegółowym w tym względzie okazał się okres po 13 grudnia 1981 r. W jednej ze swoich prac historyk Jerzy Eisler zauważył, iż „na swoisty paradoks może zakrawać fakt, że Kościół katolicki właśnie w stanie wojennym zdobył sobie pozycję, jakiej nie miał nigdy wcześniej w Polsce powojennej. Nie tylko mógł skutecznie wpływać na władze centralne i terenowe, lecz także cieszył się niebywałym zaufaniem i poparciem społecznym”².

Widać to zwłaszcza na przykładzie lokalnego Kościoła w Gdańsku, który począwszy od strajków z pamiętnego Sierpnia '80, towarzyszył ruchowi „Solidar-

¹ Por. G. Weigel, *Kościół sprzeciwu a upadek komunizmu*, Poznań 1995, s. 67-70; Z. Zieliński, *Kościół w Polsce 1944-2002*, Radom 2003, s. 272-393, J. Żaryn, *Dzieje Kościoła Katolickiego w Polsce (1944-1989)*, Warszawa 2003, s. 419-569.

² J. Eisler, „Polskie miasteczka” czyli kryzys(y) w PRL, Warszawa 2008, s. 167.

³ Por. D. Smoleń, *Thum czy społeczność zorganizowana? Strajkujący w Stoczni Gdańskiej w sierpniu 1980*, w: „Solidarność” w ruchu 1980-1981, red. M. Kula, Warszawa 2000, s. 182-187.

⁴ Por. T. Gocłowski, *W trosce o tożsamość Ojczyzny*, Pelplin 2006; tenże, *Madonnie Pięknej Gdańskiej polecamy siebie i umiłowaną Ojczyznę (kazanie wygłoszone w Bazylice Mariackiej w Gdańsku w dniu 11 lutego 1990 r. podczas Mszy św. dziękczynnej za wolność Ojczyzny)*, Miesięcznik Diecezjalny Gdański [dalej: MDG] 34(1990)1-3, s. 22-25; tenże, *Matko Sprawiedliwości i miłości społecznej – módl się za nami! Kazanie Biskupa Gdańskiego wygłoszone na Jasnej Górze 15 IX 1985 r.*, MDG 29(1985)7-8, s. 253-258; tenże, *Słowo Biskupa Administratora w IV rocznicę podpisania w Gdańsku umów społecznych*, MDG 28(1984)7-9, s. 192-195.

ność”, stając się wówczas jednym z najmocniejszych ogniw spajających protestujących robotników³. Po wprowadzeniu stanu wojennego roztoczył parasol ochronny nad ludźmi opozycji, przypominał o chrześcijańskich wartościach etycznych, o sile jakie niesie ze sobą narodowe dziedzictwo. Taką postawę Kościoła, towarzyszącego przemianom w Polsce, ale i za razem jego rolę wychowawczą, obrazują chociażby wypowiedzi biskupa gdańskiego Tadeusza Gocłowskiego z l. 1985-1990⁴.

Przemiany lat 80-tych mogły nastąpić w znacznej mierze dzięki zaangażowaniu się młodzieży w działania opozycyjne. Był to m.in. efekt jej otwarcia się na propozycje formacyjne, z jakimi w l. 1945-1989 wystąpił Kościół w Polsce⁵. Przez cały okres PRL toczyła się z komunistycznymi władzami nieustanna walka o rząd dusz nad ludźmi młodymi⁶.

Ostatni akord tego starcia przypadł na ósmą dekadę ubiegłego wieku. Po wprowadzeniu stanu wojennego władze za wszelką cenę starały się ograniczyć wpływ Kościoła na młodzież. W jednej z teleksowych informacji wewnątrzpartyjnych można przeczytać: „nadal przeciwdziałania wymagają zjawiska, które nastąpiły w latach 1980-81 (...) np. duży wpływ Kościoła na pracę wychowawczą wśród młodzieży”⁷. Zaangażowanie duszpasterzy na tym polu komunistyczne władze zaatakowały m.in. ustami mordercy ks. Jerzego Popiełuszki, który podczas toruńskiego procesu, usprawiedliwiając swoje działania, powiedział: „Jak było można zachować spokój, kiedy inspirowano młodzież, podjudzano ją. Nie wiem, czy Wysoki Sąd ma świadomość, jakie były systemy wychowania młodzieży. Od podstaw, na tak zwanej „oazie”, konspiracja, pseudonimy, wychowanie w nastrojach nienawiści do władz. Duszpasterstwo Akademickie – konspiracja i pseudonimy”⁸. Symbolem lat 80-tych ubiegłego wieku jest także walka władz

⁵ Na temat zaangażowania duszpasterskiego i formacyjnego Kościoła wśród młodzieży w Gdańsku po 1945 r. por.: S. Bogdanowicz, *Kościół gdański pod rządami komunizmu 1945-1984*, Gdańsk 2000; A. Hlebowicz, *Kościół katolicki a opozycja na Pomorzu Gdańskim 1966-1980*, w: *Opozycja antykomunistyczna w Gdańsku (1976-1980). O pomorskim modelu obrony czynnej*, red. L. Mażewski, W. Turek, Gdańsk 1995, s. 19-29; L. Potykanowicz-Suda, *Państwo a Kościół katolicki w województwie gdańskim w latach 1945-1970*, Warszawa 2011; J. Wąsowicz, *Kryptonim „Niwa”. Jak gdańska SB inwigilowała tzw. duszpasterstwo stanowo-zawodowe*, w: *Kościół w godzinie próby. 1945-1989. Nieznane dokumenty i świadectwa*, Kraków 2006, s. 356-358.

⁶ Więcej na ten temat por. m.in.: S. Bober, *Walka o dusze dzieci i młodzieży w pierwszym dwudziestoleciu Polski Ludowej*, Lublin 2011; M. Wierzbicki, *Młodzież w PRL*, Warszawa 2009; J. Wąsowicz, *La lotta per la conquista dei cuori della gioventù nella „Polonia Staliniana”: L'esempio di alcuni Istituti Salesiani*, w: *L'educazione salesiana in Europa negli anni difficili del XX secolo. Atti del Seminario Europeo di Storia dell'Opera salesiana Cracovia, 31 ottobre – 4 novembre 2007*, a cura di Grazia Loparco e Stanisław Zimniak, Roma 2008, s. 457-468.

⁷ Archiwum Państwowe w Poznaniu oddział w Pile, KW PZPR, sygn. 346/391, Teleksowa informacja wewnątrzpartyjna nr 191 z dnia 22.08.1984 r., k. 4.

⁸ P. Raina, *Ks. Jerzy Popiełuszko męczennik za wiarę i ojczyznę*, cz. II: *Proces toruński*, Olsztyn 1990, s. 129.

z krzyżami w szkołach, która rozegrała się na terenie całego kraju, zaś najbardziej spektakularną jej odsłoną, za sprawą sprzeciwu młodzieży, były wydarzenia w Miętnem i Włoszczowie⁹.

Młodzi ludzie oczekiwali w tym okresie wsparcia od Kościoła, podobnie jak większość społeczeństwa, które „zostało zaskoczzone i oszołomione stanem wojennym”¹⁰. Świadczy o tym chociażby symboliczne przemówienie przedstawiciela studentów podczas ingresu bpa Tadeusza Gocłowskiego do gdańskiej katedry 2 lutego 1985 r., w którym zaapelował do nowego ordynariusza o duszpasterską opiekę, pomoc i wsparcie działań młodzieży zmierzających do osiągnięcia prawdy i szacunku dla ludzkiej godności¹¹.

Wydaje się, że gdański Kościół spełnił pokładane w nim nadzieje. Po wprowadzeniu stanu wojennego tworzył przestrzeń wolności, w której młodzi realizować mogli program samokształcenia, rozwijać młodzieżową kulturę niezależną. Duszpasterze sami wychodzili też z wieloma inicjatywami związanymi z promocją kultury chrześcijańskiej¹². Kościół wielopłaszczyznowo roztaczał także opiekę duszpasterską nad opozycyjnymi środowiskami; udostępniał swoje lokale na niezależną działalność; włączał się w sieć kolportażu; interweniował w sprawie represji młodzieży, upominał się o jej prawa; wspierał materialnie niezależną działalność; partycypował w kosztach kar finansowych poniesionych przez młodych za działalność niezależną¹³. Taką postawą wyróżniało się wielu duchownych pracujących na terenie diecezji gdańskiej, począwszy od biskupów ordynariuszy tego

⁹ Por. *Walka o krzyże Miętne – Włoszczowa 1984*, wybór, opr. i red. T. Krawczak, C. Wilanowski, Warszawa 2004. W Gdańsku konflikt o krzyże w szkołach pojawił się w tym samym czasie m.in. w III LO. Por. J. Wąsowicz, *My chcemy Boga w książce, w szkole. Młodzież gdańskiej „Topolówki” w obronie ks. J. Popieluszki i szkolnych krzyży*, w: *Kościół w godzinie próby. Zeszyt żółty*, Kraków 2005, s. 58-70.

¹⁰ L. Potykanowicz-Suda, *Kościół i społeczeństwo Pomorza Gdańskiego wobec stanu wojennego w okresie od 13 grudnia 1981 r. do lipca 1982 r. w świetle akt KW PZPR w Gdańsku*, w: *Kościół i społeczeństwo wobec stanu wojennego*, red. W.J. Wysocki, Warszawa 2004, s. 395.

¹¹ Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej w Gdańsku [dalej: AIPN Gd], Materiały wydzielone wykorzystywane do analiz kontrwywiadowczych województwa gdańskiego obejmujące styczeń i luty 1985 r., sygn. 0046/369 t. 3, Informacja dotycząca sytuacji w środowiskach pozostających w zainteresowaniu Wydziału IV WUSW w Gdańsku w okresie m-ca lutego 1985 r., k. 77-78.

¹² AIPN Gd, sygn. 091/30, Z. Machalewski, G. Wolender, *Wykorzystywanie obiektów sakralnych Kościoła rzymskokatolickiego w latach 1980-85 na terenie województwa gdańskiego do działalności skierowanej przeciw PRL i praca Służby Bezpieczeństwa w tym zakresie*, praca dyplomowa napisana pod kierunkiem ppłk. mgr. W. Starzyka, Legionowo 1995, k. 38-87; L. Potykanowicz-Suda, *Kościół i społeczeństwo Pomorza Gdańskiego wobec stanu wojennego...*, s. 408.

¹³ Więcej na ten temat por.: A. Micewski, *Kościół wobec „Solidarności” i stanu wojennego*, Paryż 1987; J. Gowin, *Kościół a „Solidarność”*, *Kwartalnik Konserwatywny* (2002)8, s. 106-108; G. Weigel, *Ostateczna rewolucja...*, s. 198-206; P. Raina, *Kościół w Polsce 1981-1984*, Londyn 1985; tenże, *Troska o internowanych. Interwencje Abp. Dąbrowskiego u gen. Kiszczaka 1982-1989*, Warszawa 1999.

okresu: Lecha Kaczmarka i Tadeusza Goćłowskiego, po szeregowych kapłanów, poświęcających się zwłaszcza duszpasterstwu młodzieżowemu¹⁴.

Kościelna działalność duszpasterska wśród młodzieży była przedmiotem stałej inwigilacji prowadzonej przez Służbę Bezpieczeństwa i partię, która miała na celu ograniczenie wpływu duchowieństwa na dorastające pokolenie Polaków. Poniżej zaprezentowane zostały dwa dokumenty odnalezione w Archiwum Państwowym w Gdańsku (APG) w zespole Komitet Wojewódzki Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej, w których władze partyjne i wojewódzkie szczegółowo omawiają m.in. zaangażowanie Kościoła w środowisku młodzieży; wsparcie, jakie duchowieństwo udzielało dla niezależnej działalności; przedstawiają również wykaz placówek oświatowych, w których w latach 1984-1985 stwierdzono obecność krzyży.

Prezentowane dokumenty zostały opatrzone przypisami tekstowymi i rzeczowymi. Do tekstu wprowadzono drobne poprawki o charakterze interpunkcyjnym i ortograficznym, zaś wszelkie wyróżnienia dokonane w dokumencie (głównie podkreślenia) zaznaczono za pomocą wytłuszczonej czcionki.

Nie we wszystkich przypadkach udało się dotrzeć do danych biograficznych osób występujących w dokumentach. Przy sporządzaniu biogramów korzystano z dostępnych opracowań oraz z *Katalogu kierowniczych stanowisk partyjnych i państwowych b. PRL* opublikowanego przez Instytut Pamięci Narodowej na stronie internetowej www.ipn.gov.pl.

¹⁴ Więcej na temat Kościoła gdańskiego w tym okresie, oprócz cytowanych już prac, por.: S. Bogdanowicz, *Czas burzenia – czas budowania. Kościół Gdański w społeczeństwie odzyskującym wolność 1984-1992*, Nowy Bukowiec 2004; A. Hlebowicz, *Kościół, opozycja, „Solidarność”, władza*, w: *„Solidarność” i opozycja antykomunistyczna w Gdańsku (1980-1989)*, red. L. Mażewski, W. Turek, Gdańsk 1995, s.165-169.

NR 1

1984 listopad 16, Gdańsk: Analiza działalności Kościoła rzymsko-katolickiego wśród młodzieży opracowana przez Kuratorium Oświaty i Wychowania.

Gdańsk, dnia 16.11.1984 r.

¹⁵POUFNE

Egz. Nr 1¹⁶

**DZIAŁALNOŚĆ KOŚCIOŁA RZYMSKO-KATOLICKIEGO WŚRÓD MŁODZIEŻY –
PRZYPADKI NARUSZENIA ŚWIECKOŚCI W WOJEWÓDZTWIE GDAŃSKIM
ORAZ SPOSOBY PRZECIWDZIAŁANIA**

Wzmogłą działalność Kościoła rzymsko-katolickiego wśród młodzieży obserwuje się od 1980 roku. Przejawami tej działalności było zawieszenie emblematów religijnych w placówkach oświatowo-wychowawczych i spotkania organizowane w salach katechetycznych przez księży. Do 1982 r. w polu zainteresowania znajdowały się szczególnie szkoły mające uznanie społeczne jak np. Zespół Szkół Łączności w Gdańsku, Techniczne Szkoły Budownictwa Okrętowego w Gdańsku-Wrzeszczu, I, II, III Liceum Ogólnokształcące w Gdańsku, III Liceum Ogólnokształcące w Gdyni, gdzie ukazywały się ulotki nawołujące do zajmowania postaw i zachowań sprzecznych z zasadami świeckiego charakteru placówki opiekuńczo-wychowawczej. W dużej mierze zjawisku takiemu sprzyjała sytuacja społeczno-gospodarcza i polityczna kraju wykorzystywana przez niektóre ośrodki klerykalne do kształtowania negatywnych postaw młodzieży. Od 1983 r. obserwuje się tendencję malejącą w łamaniu zasad świeckiego charakteru szkół i placówek opiekuńczo-wychowawczych w zakresie umieszczania emblematów religijnych w salach lekcyjnych. Było to możliwe dzięki zdecydowanym działaniom podejmowanym przez dyrektorów placówek na rzecz przywracania ich świeckiego charakteru. Obecnie problem ten nie występuje w ogóle w szkołach ponadpodstawowych, natomiast w miastach i gminach stanowi **niecałe 4,5%** na 1042 placówki oświatowo-wychowawcze w województwie. Głównie są to szkoły niżej zorganizowane – wiejskie, gdzie doszło do zawieszenia krzyży w 1980 r. Są to placówki w miejscowościach: Wielki Klincz, Skorzewo¹⁷, Łubiana, Trutnowy, Wocławy, Borzestowo, Chmielno, Wiślinka, Pomieczyno, Kłosowo, Rąb, Stężycza, Lipusz, Bącz, Sianowska Huta, Staniszewo, Tuskowy, Trzebuń, Raduń, Piechowice, Kalisz, Szlachta, Trzepowo, Stara Huta, Puzdrowo, Tuchlino, Jelonek,

¹⁵ Powyżej pieczęć prostokątna o treści: Urząd Wojewódzki Kuratorium Oświaty i Wychowania u. Okopowa 21/27 80 – 958 Gdańsk.

¹⁶ Wpisano odręcznie.

¹⁷ W dokumencie błędnie: Skarzewo.

Szopa, Borowy Las, Mojusz, Załakowo, Stare Czaple, Sikorzyno, Gołubie, Kłukowa Huta, Kamienica Szlachecka, Węsiory, Borek Kamienny, Kłodawa, Mierzyszyn, Straszyn, Wiślinka, Pelplin, Pomieczynska Huta, Mirachowo, Brodnica Górna, Nowa Huta, Łebno.

Dyrekcje szkół podejmowały działania w celu przywrócenia świeckiego charakteru placówek poprzez szkolenia rad pedagogicznych, spotkania z rodzicami, rozmowy indywidualne, jak również wzmożoną pracę Podstawowych Organizacji Partyjnych w tym zakresie. Nie wszędzie działania te były jednak skuteczne, uzależnione były często od presji środowiska lokalnego.

Należy podkreślić, że od 1983 roku nie było interwencji Kurii Biskupich w sprawie zdejmowania krzyży. Zmniejszyła się w stosunku do roku 1980 liczba punktów katechetycznych z 6 do 2 zorganizowanych w budynkach poszkolnych – są to Jaroszewy i Mrzezino. Decyzje zostały wydane na okres wybudowania punktów katechetycznych w danych miejscowościach.

Na terenie województwa działają **24 ośrodki duszpasterstwa akademickiego** skupiające młodzież szkół ponadpodstawowych i studentów. 8 ośrodków prowadzi planową i systematyczną pracę z młodzieżą, pozostałe 16 – to ośrodki parafialne, których program ogranicza się do odprawiania niedzielnych mszy św. oraz spotkań okolicznościowych z okazji ważniejszych świąt kościelnych. Wiodące ośrodki to: diecezjalny przy parafii N[ajświętszego] S[erca] P[ana] J[ezusa] Gdańsk-Wrzeszcz, OO. Dominikanów, XX. Pallotynów, XX. Jezuitów przy Kościele św. Jakuba w Gdańsku Oliwie, przy parafii N[ajświętszej] M[aryi] P[anny] na Przymorzu, NSPJ w Gdyni i OO. Franciszkanów przy parafii św. Antoniego w Gdyni.

Na systematycznie organizowane w Ośrodkach zajęcia uczęszcza ok. 800 młodzieży szkół ponadpodstawowych i studentów. Specjalnie organizowane imprezy ze znanymi z antypaństwowych postaw ludźmi np. L. Wałęsą¹⁸, A. Wajdą¹⁹ gromadzą do 2 tys. osób, podobnie – rekolekcje dla młodzieży, inauguracja roku

¹⁸ Lech Wałęsa (ur. 1943) – elektryk, działacz WZZ, uczestnik strajku w Stoczni Gdańskiej w grudniu 1970 r., w l. 1970-1976 zarejestrowany przez Wydział III KW MO w Gdańsku jako tajny współpracownik SB o ps. „Bolek”; w l. 1978-1983 rozpracowywany w ramach SOR krypt. „Bolek”, w l. 1983-1990 w ramach SOR krypt. „Zadra”; od 1979 r. członek redakcji „Robotnika Wybrzeża”, w 1980 r. przewodniczący MKS w Stoczni Gdańskiej, od września 1980 r. przewodniczący KKP, od 1981 przewodniczący ZR Gdańskiego i KK NSZZ „Solidarność”, w stanie wojennym internowany; w 1983 r. jako lider podziemnej „Solidarności” otrzymał Pokojową Nagrodę Nobla; od 1987 przewodniczący Krajowej Komisji Wykonawczej; w l. 1988-1990 stał na czele Komitetu Obywatelskiego; w l. 1990-1995 Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej. Por. S. Cenckiewicz, P. Gontarczyk, *SB a Lech Wałęsa. Przyczynek do biografii*, Gdańsk-Warszawa-Kraków 2008.

¹⁹ Andrzej Wajda (ur. 1926) – reżyser filmowy i teatralny; współtwórca polskiej szkoły filmowej; w 2000 r. został laureatem honorowego *Oscara*; 30 VIII 1980 r. gościł w Stoczni Gdańskiej; członek komitetu doradczego NSZZ „Solidarność”; w 1989 r. w KO „Solidarność” przy Lechu

szkolnego i akademickiego z udziałem biskupów. Główną formą pracy stosowaną przez duszpasterstwo akademickie na terenie Trójmiasta z młodzieżą są spotkania organizowane 4-5 razy w miesiącu. Z reguły jeden dzień poświęcony jest na sprawy czysto religijne (analiza Biblii, rozważania dot. chrześcijanina we współczesnym świecie, refleksje na temat przemówień papieża itp.) W pozostałe dni **prelekcje mają charakter społeczno-polityczny**, w których młodzieży przekazuje się oceny i analizy sytuacji w kraju. W tym celu zaprasza się do prowadzenia wykładów specjalnych prelegentów, którzy w sposób tendencyjny starają się przedstawić stosunki społeczno-polityczne w Polsce. Często są to znani działacze opozycji, których nazwisko jest dodatkowym magnesem przyciągającym młodzież. Działalność taką na terenie województwa prowadzą zakonnicy. Na pierwszym miejscu należy wymienić duszpasterstwo OO. Dominikanów, gdzie znany z wrogich poglądów ks. S. Słoma²⁰ utrzymuje **ściśle kontakty z b. działaczami „Solidarności”** i systematycznie zaprasza ich na **spotkania z młodzieżą**. Ogólny charakter pracy z młodzieżą ma wyraźnie negatywny wpływ na kształtowanie jej postaw. Należy zaznaczyć, że na spotkania z młodzieżą wysyłane są imienne zaproszenia na adresy prywatne wybranych nauczycieli przedmiotów społeczno-politycznych, gdzie np. w sposób tendencyjny przedstawia się fakty historyczne, czy rolę Kościoła w ustroju socjalistycznym podważając naukowy światopogląd.

Kolejną płaszczyzną działalności Kościoła wśród młodzieży są **oazy** organizowane przez kurie diecezjalne i placówki zakonne. Pierwszy kierunek to oazy dla młodzieży szkół podstawowych i ponadpodstawowych urządzone w atrakcyj-

Waleście, senator I kadencji (1989-1991), w trakcie jej trwania przeszedł z OKP do Unii Demokratycznej; w l. 1977-1989 rozpracowywany przez Wydział IV Departamentu III MSW w ramach KE krypt. „Luminarz”. Por. *Kryptonim „Klan”. Służba Bezpieczeństwa wobec NSZZ „Solidarność” w Gdańsku*, t. 1: *Wrzesień 1980 – wrzesień 1981*, wstęp S. Cenckiewicz, wybór i opr. M. Kruk, R. Żydonik, Warszawa-Gdańsk 2010, s. 121.

²⁰ O. Sławomir Słoma (ur. 1946) – dominikanin, w l. 1979-1985 prowadził Dominikański Ośrodek Duszpasterstwa Akademickiego w kościele św. Mikołaja w Gdańsku; w l. 1980-1981 był inicjatorem powstania niezależnego biuletynu duszpasterskiego „Dołek”; w XI 1981 podczas strajków studenckich udzielał posługi duszpasterskiej na Akademii Medycznej i Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Gdańskiego. Po 13 XII 1981 odprawiał msze św. za ojczyznę; w l. 1982-1985 był także duszpasterzem środowiska gdańskich artystów i dziennikarzy; w VIII 1985 na skutek działań SB został przeniesiony do Wrocławia, następnie do Jarosławia. Od 1986 pracuje w Tarnobrzegu; odznaczony Krzyżem Komandorskim Orderu Odrodzenia Polski (2009). Por. *Ojciec Sławomir*, „Solidarność”. Pismo Regionu Gdańskiego, nr 151-152, Gdańsk 9 XII 1985 r., s. 3.; H. Dobosz-Kinaszewska, *Obecność. Artyści u dominikanów (1981-1989)*, w: *W cieniu klasztoru dominikańskiej postulatory badawcze*, w: *Dominikanie. Gdańsk-Polska-Europa*, Gdańsk-Pelplin 2003, s. 123-126; K. Nowosielski, *Świętojańska, róg Pańskiej*, „Tygodnik Gdański”. Pismo członków i sympatyków NSZZ „Solidarność”, 1 X 1989, nr 7, s. 13; A. Kazański, *Sławomir Słoma*, <<http://www.encyklopedia-solidarnosci.pl/>>, (data dostępu: 12.05.2011).

nych turystycznie miejscowościach województwa. Są one formą kolonii religijnych, gdzie młodzież poddawana jest szczegółowo zaprogramowanym działaniom mającym na celu **przygotowanie aktywu katolickiego**. W roku bieżącym na terenie województwa oazy zorganizowano w Sianowie, Kolonii, Sianowskiej Hucie, Sianowie Leśnym, Prokowie, Dąbkach, Przywidzu, Kościerzynie, Jeleńskiej Hucie, Rumi, Wdzie, Władysławowie, Kamienicy Królewskiej. Obejmowały one przeciętnie od 30-50 uczestników. Całkowity koszt pobytu młodzieży ponosiła parafia organizująca oazę.

Drugi kierunek pracy oazowej to tzw. oazy parafialne. Przy poszczególnych parafiach organizowane są grupy oazowe złożone z młodzieży zamieszkałej na terenie parafii. Zajęcia prowadzone są przez specjalnie przeszkolonych animatorów, którzy współdziałają z opiekującymi się oazą księżmi. Liczebność takich grup wynosi od 10-20 osób. W ramach organizowanej służby liturgicznej formowany jest **aktyw parafialny wśród młodzieży. Pod pozorem działalności religijnej kształtuje się postawy negujące osiągnięcia 40-lecia PRL.**

Liczbę młodzieży objętej akcją oazową można ocenić na około **2 tys.** osób.

Na terenie województwa działają trzy śródroczne ośrodki pracy ruchu OAZ:

- Ośrodek Gdańsk-Wrzeszcz prowadzący rekolekcje tzw. diakonii z różnych parafii. Uczestnicy w br. przeszli szkolenia początkowe i główne w sezonie letnim,
- Ośrodek Gdańsk-Przymorze prowadzi kursy dla animatorów Ruchu Światło-Życie (uczestniczy ok. 50 osób),
- Ośrodek w Pelplinie prowadzony przez moderatorów chełmińskich i gdańskich (uczestniczy ok. 100 osób). Odbywają się tu rekolekcje dla księży moderatorów Ruchu Światło-Życie. Kadre moderatorów stanowią młodzi księża i część alumnów seminariów duchownych w Pelplinie i Gdańsku Oliwie.

Ponadto na przestrzeni ostatnich lat obserwuje się **wzrastający trend w naborze młodzieży do Wyższego Seminarium Duchownego w Pelplinie i Gdańsku-Oliwie**. Najwięcej młodzieży do seminariów rekrutuje się z rejonu Tczewa, Kartuz i Gdyni. W roku szkolnym 1980/81 na pierwszym roku było 56 słuchaczy, w kolejnych latach 81/82 – 64, 82/83 – 88, 83/84 – 88, 84/85 – 93.

Na terenie naszego województwa w latach 1980/83 nie obserwowało się ofensywnej działalności Kościoła w stosunku do organizacji ideowo wychowawczych. W ostatnim czasie zjawisko to ma bardziej wyraźny i zorganizowany charakter. Księża dążą do **utrzymania stałych kontaktów z instruktorami Z[wiązku] H[arcerstwa] P[olskiego] i młodzieżą starszo harcerską w ramach nieoficjalnych spotkań w plebaniach**. Został mianowany diecezjalnym kapelanem ds. ZHP w woj. gdańskim ks. Kazimierz Dolny²¹. Ponadto harcerze w mundurach uczest-

²¹ Ks. Kazimierz Dolny (ur. 1958) – duchowny diecezji gdańskiej; święcenia kapłańskie przyjął w 1983 r. Do lipca 1986 r. był wikariuszem w parafii św. Brygidy w Gdańsku. Według Wydziału

niczą w imprezach organizowanych przez Kościół np. wycieczki, pielgrzymki do miejsc kultu religijnego, msze św. itp.

W ostatnim czasie określone kręgi nawołują młodzież do uczestnictwa w zbiorowych modlitwach, wykorzystując do tego śmierć ks. Jerzego Popiełuszki²². Najbardziej narażonymi szkołami na tego typu incydenty były **licea ogólnokształcące** w Gdańsku.

Administracja oświatowa w celu zachowania świeckiego charakteru wychowania dzieci i młodzieży podejmowała i podejmuje szereg działań:

- organizowane są szkolenia dla kadry kierowniczej z udziałem dyrektora Wydziału ds. Wyznań Urzędu Wojewódzkiego,
- problematyka świeckości placówek omawiana jest na naradach z inspektorami i dyrektorami szkół i placówek oświatowo-wychowawczych,
- inspektorzy oświaty i wychowania, dyrektorzy szkół ponadpodstawowych i placówek oświatowo-wychowawczych zobowiązani zostali do przeprowadzenia szkoleń w ramach rad pedagogicznych nt. „Zasady polityki wyznaniowej w Polsce”.
- nauczyciele-metodycy przedmiotów społeczno-politycznych I[nstytutu] K[ształcenia] N[auczycieli] Oddziału Doskonalenia Nauczycieli w ramach szkoleń dla nauczycieli szczególną uwagę zwracają na interpretację faktów historycznych dot. najnowszej historii Polski.

IV WUSW w Gdańsku, akceptował i utożsamiał się z poglądami politycznymi ks. Henryka Jan-kowskiego; wygłaszał kazania, w których „zawierał negatywne treści społeczno-polityczne”; utrzymywał kontakty z przedstawicielami opozycji politycznej. Był organizatorem nabożeństw dla młodzieży licealnej „Jedynka u św. Brygidy”. Por. *Operacja „Zorza II”. Służba Bezpieczeństwa i Komitet Wojewódzki PZPR wobec wizyty Jana Pawła II w Trójmieście (czerwiec 1987)*, wybór, redakcja naukowa i wstęp S. Cenckiewicz, M. Kruk, Warszawa-Gdańsk 2008, s. 52.

²² Ks. Jerzy Popiełuszko (1947-1984) – duchowny archidiecezji warszawskiej; święcenia kapłańskie przyjął w 1972 r.; jako wikariusz pracował kolejno w parafiach: św. Trójcy w Żąbkach, Matki Bożej Królowej Polski w Aninie, Dzieciątka Jezus na warszawskim Żoliborzu; od 1978 r. włączony został do Referatu Duszpasterstwa Zawodowego i Stanowego przy kurii archidiecezjalnej; duszpasterz środowisk medycznych (1978), duszpasterz akademicki (1979); od 20 V 1980 rezydent przy parafii św. Stanisława Kostki; podczas strajków w sierpniu 1980 r. odprawił mszę św. na terenie Huty Warszawa; kapelan NSZZ „Solidarność” w tym zakładzie pracy; od X 1981 r. diecezjalny duszpasterz służby zdrowia; po stanie wojennym organizował w parafii św. Stanisława Kostki comiesięczne msze św. w intencji ojczyzny, wspierał prześladowanych i represjonowanych; w 1983 r. zorganizował I pielgrzymkę świata pracy na Jasną Górę; represjonowany przez SB, wielokrotnie przesłuchiwany, aresztowany w dn. 12-13 XII 1983 r.; inwigilowany przez Wydział IV SUSW od 2 IX 1982 r. w ramach SOR krypt. „Popiel”; 19 X 1984 r. uprowadzony i zamordowany przez funkcjonariuszy SB; 6 VI 2010 beatyfikowany przez abp. Angelo Amato, prefekta Kongregacji ds. Kanonizacyjnych, podczas mszy św. na placu Piłsudskiego w Warszawie. Por. *Aparat represji wobec Księdza Jerzego Popiełuszki 1982-1984*, t. 1, wstęp J. Żaryn, red. J. Mysiakowska, wybór i opr. J. Gołębiowski, J. Mysiakowska, A.K. Piekarska, Warszawa 2009, s. 72.

Dla przeciwdziałania zorganizowanej działalności Kościoła wśród dzieci i młodzieży należy:

1. W rzetelny sposób realizować treści programowe w szkołach, które służą kształtowaniu naukowego poglądu na świat²³.
2. Zorganizować kluby dla młodzieży i ogólnodostępne boisko w środowisku zamieszkania wraz z zabezpieczeniem odpowiednich instruktorów²⁴.
3. W pedagogizacji rodziców w większym stopniu uwzględniać problematykę świeckiego charakteru placówek opiekuńczo-wychow.[awczych]²⁵.
4. Zobowiązać organizacje młodzieżowe do ofensywnej działalności poprzez:
 - organizowanie obozów szkoleniowo-wypoczynkowych dla opiekunów organizacji i młodzieży przy minimalnej odpłatności uczestników²⁶
 - zabezpieczenie wysokokwalifikowanej kadry pedagogicznej do prowadzenia zajęć w obozach²⁷.

Kurator Oświaty i Wychowania
(-) Władysław Tuminowski²⁸

Wykonano w 2 egz.

Egz. Nr 1 – Sekretarz KW PZPR

Tow. J. Michałowska-Gumowska²⁹

Egz. Nr 2 – a/a

Wyk. M.W.

Druk B.K. dnia 17.11.1984 r.

Źródło: APG, KW PZPR, sygn. 2384/1995, k. 10-14.

²³ Na marginesie dopisek odręczny: życzenie.

²⁴ Na marginesie dopisek odręczny: mało konkretne.

²⁵ Na marginesie dopisek odręczny: jak?

²⁶ Na marginesie dopisek odręczny: a kto i z czego ma płacić.

²⁷ Na marginesie dopisek odręczny: konkr[etnie].

²⁸ Władysław Tuminowski (ur. 1932) – w PZPR od 1955 r.; członek ZHP (w l. 1946-1951), ZMP (w l. 1949-1955); pełnił funkcję Kierownika Wydziału Organizacyjnego KW PZPR w Gdańsku (do 31.08.1981 r.) oraz Kuratora Oświaty i Wychowania w Gdańsku. Por. *Władysław Tuminowski*, <www.katalog.bip.ipn.gov.pl>, (data dostępu: 22.10.2011).

²⁹ Joanna Michałowska-Gumowska (1945-2001) – członek PZPR od 28 XII 1968 r.; członek ZMS; absolwentka studiów doktoranckich w Wyższej Szkole Nauk Społecznych przy KC PZPR w Warszawie (1979). Po wprowadzeniu stanu wojennego wiceprzewodniczący RW PRON w Gdańsku; w okresie 20 XII 1982 - 16 XII 1985 Sekretarz ds. Nauki i Oświaty KW PZPR w Gdańsku; od 12 XI 1985 do 23 X 1987 minister oświaty i wychowania w rządzie Zbigniewa Messnera, w l. 1986-1989 członek Ogólnopolskiego Komitetu Grunwaldzkiego. Por. *Joanna Michałowska-Gumowska*, <www.katalog.bip.ipn.gov.pl>, (data dostępu: 21.05.2011).

NR 2

1984, listopad, Gdańsk.: Opinia KW PZPR w Gdańsku na temat duszpasterstwa młodzieży podejmowanego przez Kościół katolicki w województwie gdańskim.

**OPINIA KOMISJI OŚWIATY KW PZPR W GDAŃSKU DOTYCZĄCA
DZIAŁALNOŚCI KOŚCIOŁA RZYMSKO-KATOLICKIEGO WŚRÓD MŁODZIEŻY
– PRZYPADKI NARUSZANIA ŚWIECKOŚCI SZKOŁY W WOJ. GDAŃSKIM
ORAZ SPOSOBY PRZECIWDZIAŁANIA**

W latach 1980-81 w niektórych placówkach oświatowo-wychowawczych doszło do naruszenia zasad świeckości. Część rodziców i młodzieży, a także nauczycieli – często z inspiracji kleru i przy **biernej postawie dyrektorów i rad pedagogicznych** oraz władz oświatowych – dopuściła się zawieszenia emblematów religijnych w wielu pomieszczeniach szkolnych.

Obiektywnie trzeba stwierdzić, że w ówczesnym okresie szkoła miała niewiele sojuszników w walce o zachowanie świeckiego charakteru. Jednak tam, gdzie kierownictwa szkół stanowczo obstawały i strzegły świeckiego charakteru, pomimo wielu kłopotów, szybko likwidowano przypadki wieszania emblematów religijnych lub sami inicjatorzy rezygnowali z takich zamiarów. W części placówek świecki charakter przywrócono po wprowadzeniu stanu wojennego, m.in. dzięki dużej pomocy niektórych **komisarzy wojskowych**.

Niestety, nie **wszyscy dyrektorzy i nauczyciele**, a także władze oświatowe stanęły na wysokości zadania. W chwili obecnej nadal emblematy religijne wiszą **aż w 47** szkołach województwa. Prawda, że są to w zasadzie szkoły wiejskie i punkty filialne, ale to nie zmienia faktu, że **toleruje się** aż w tylu placówkach **naruszenie prawa**.

Zdaniem Komisji Oświaty K[omitetu] W[ojewódzkiego] P[olskiej] Z[jednoczonej] P[artii] R[obotniczej] – **część dyrektorów i nauczycieli oraz inspektorów oświaty** i wychowania **nie jest zainteresowana przywróceniem świeckiego wystroju** placówek i dlatego nie przejawia działalności w tym zakresie. Winę za ten stan rzeczy ponoszą również instancje partyjne i władze administracyjne gmin. Np. w mieście i gminie Kartuszy emblematy religijne wiszą w 7 szkołach, w gminie Dziemiany i Lipuszu – w 6 szkołach, w Sierakowicach – w 7, a w Stężycy – w 6-ciu.

W miesiącu październiku i listopadzie br. – z inicjatywy Wydziału Nauki i Oświaty KW – instancje partyjne i władze oświatowe przeprowadziły rozmowy partyjno-służbowe z dyrektorami i I sekretarzami Pop wszystkich szkół podstawowych i ponadpodstawowych, podczas których dokonano oceny realizacji wybranych odcinków życia szkół, a mianowicie: rozwoju partii, związków zawodo-

wych i organizacji młodzieżowych, pracy politycznej z nauczycielami, a także działań przeciwstawiających się przenikaniu ideologii i penetracji kleru wśród dzieci i młodzieży. Komisja uważa, że istnieją obiektywne przesłanki, ażeby przywrócić w woj. gdańskim świecki charakter szkół, ale pod warunkami, że dyrekcjom szkół pomocy udziela instancje partyjne, naczelnik i władze oświatowe. Tam, gdzie dotychczas umiejętnie i mądrze rozwiązywano ten problem nie doszło do żadnych incydentów – co najwyżej rodzice przenieśli krzyże do kościołów. W stosunku do dyrektorów szkół i pracowników administracji szkolnej, którzy nie będą chcieli tych spraw podjąć (a są tacy!) należy zastosować środki dyscyplinarne i partyjne³⁰.

Kler prowadzi frontalną, skomasowaną, różnorodną działalność wśród dzieci i młodzieży. Ostatnio znacznie nasiliło się ich oddziaływanie. Przejawia się ono głównie w formach podanych w materiale Kuratorium Oświaty i Wychowania, ale także poprzez organizację: wycieczek, dyskotek, spotkań wszelkiego rodzaju np. z ludźmi teatru, naukowcami, pisarzami itp. W w/w zajęciach i imprezach udział bierze spora ilość młodzieży, szczególnie Trójmiasta. Trzeba stwierdzić, że kler dysponuje na te cele nieograniczonymi środkami finansowymi i materialnymi, a także bardzo dobrze przygotowaną kadrą.

A jak wygląda sytuacja w szkołach i czym one dysponują?

Na podstawie przeprowadzonych rozmów i rozeznania można przyjąć, że co najmniej 80% nauczycieli jest wierzącymi i praktykującymi. Dotyczy to również **sporej ilości dyrektorów szkół, w tym i średnich**. Część nauczycieli demonstrowa swój stosunek do tych spraw przez noszenie insygniów religijnych³¹.

Podczas rozmów spora grupa dyrektorów wykazała brak znajomości działań kleru wśród dzieci i młodzieży. Część wręcz oświadczyła, że największym ich celem, a zarazem sukcesem jest zabezpieczenie spokoju w kierowanych placówkach i dlatego nie próbują podejmować działalności światopoglądowej. Ponadto stwierdziła, że tylko niewielu nauczycieli chce i może podejmować te tematy. Na odcinku przeciwdziałania rozszerzaniu się wpływów kleru na dzieci i młodzież większość szkół nie może pochwalić się wynikami. Najczęściej spotykaną formą jest **organizowanie zajęć pozalekcyjnych**. Niestety odbywają się one przeważnie przy nikłej frekwencji, wynikającej m.in. z **mało atrakcyjnych** form i tematów, a także niedostatecznego zabezpieczenia finansowego, materiałowego i kadrowego. Mizerna rezultaty – jak dotychczas – daje również organizacja zajęć w soboty. Przyczyna – często niechęć nauczycieli, a także uczniów, trudności komunikacyjne, brak atrakcyjnych propozycji itp. Szkoły mają opracowane plany i programy zajęć pozalekcyjnych – niestety z ich wykorzystaniem jest źle. Do-

³⁰ Na marginesie dopisek odręczny: najwyższy czas!

³¹ Na marginesie dopisek odręczny: nie powinno tak być.

tychczas nie udało się zmobilizować, czy wręcz zmusić szkoły do zadowolającej realizacji własnych, przyjętych przecież przez rady pedagogiczne planów zajęć pozalekcyjnych. W tej sytuacji czas po lekcjach w zasadzie zagospodarowuje młodzież sama, jednak coraz częściej wyręcza nas w tym przeciwnik ideologiczny.

Ponieważ nie dysponujemy w chwili obecnej wystarczającą ilością dobrze przygotowanej kadry ani odpowiednimi środkami do podjęcia szerokiej pracy ideowo-wychowawczej i światopoglądowej, dlatego Komisja Oświaty proponuje, by zgodnie z wnioskami Wydziału Nauki i Oświaty KW PZPR skoncentrować nasz wysiłek na najbardziej zagrożonych odcinkach, tj. liceach ogólnokształcących, szkołach medycznych i niektórych szkołach zawodowych. W tym celu należy:

- w placówkach tych dokonać głębokiej analizy sytuacji kadrowej oraz oceny pracy partyjnej i ideowo-wychowawczej. Zweryfikować lub od nowa opracować i konsekwentnie realizować programy pracy ideowo-wychowawczej
- Kuratorium Oświaty i Wychowania winno wznowić³² te swoje działy, na których barkach spoczywa cały ciężar sterowania pracą ideowo-wychowawczą w placówkach oświatowo-wychowawczych lub dokonać zmiany zakresu przydziału czynności pracowników działu szkolnictwa ogólnokształcącego i zawodowego
- Kuratorium Oświaty i Wychowania powinno wyegzekwować od dyrekcji szkół realizację Uchwały Egzekutywy KW PZPR z dnia 23.08.1984 r. w sprawie wyznaczenia w każdej szkole wyżej zorganizowanej z-cy dyrektora odpowiedzialnego za sprawy ideowo-wychowawcze
- Oddział Doskonalenia Nauczycieli powinien w trybie pilnym podjąć szkolenie wychowawców klas szkół zagrożonych z zakresu pracy ideowo-wychowawczej
- W celu stworzenia warunków do organizacji zajęć pozalekcyjnych – Urząd Wojewódzki winien do szkół skierować nadzwyczajne środki finansowe i materialne
- Pilnie należy podjąć prace nad rozszerzeniem zakresu akcji letniej w roku 1985 i następnych³³.

Niewystarczający w stosunku do aktualnych potrzeb jest rozwój i działalność organizacji młodzieżowych.

Zorganizowanie w Z[wiązku] S[ocjalistycznej] M[łodzieży] P[olskiej] w szkołach ponadpodstawowych wynosi ok. 10% ale w liceach ogólnokształcących zaledwie 4,8%. Dodać trzeba, że aż w 15 szkołach brak ogniw organizacji ZSMP-owskiej. Nieco lepiej jest z Z[wiązkiem] H[arcerstwa] P[olskiego] – zor-

³² *Nad wyrazem dopisek odręczny: umocnić.*

³³ *Na marginesie dopisek odręczny: zmniejszyć odpłatność.*

ganizowanie sięga tu 20%³⁴. Zdaniem Komisji Oświaty, sytuacji w tym zakresie nie poprawi się, dopóki władze oświatowe nie będą egzekwowały od dyrekcji i nauczycieli pracy na rzecz **tworzenia klimatu** dla działalności organizacji młodzieżowych.

Propozycje wniosków:

1. Wojewoda Gdański dokona oceny skuteczności działań Kuratorium Oświaty i Wychowania w zakresie wdrożenia i realizacji programu wychowawczego „Kogo chcemy wychować w polskiej szkole” w szkołach województwa gdańskiego.

Termin: 31.01.1985 r.

Odpowiedzialny: Wojewoda Gdański³⁵

2. Wojewoda Gdański zabezpieczy zwiększone środki na rozwój zajęć pozalekcyjnych i pracy ideowo-wychowawczej w liceach ogólnokształcących i wybranych szkołach zawodowych.

Termin: 31.03.1985 r.

Odpowiedzialny: Wojewoda Gdański

3. Kuratoria Oświaty i Wychowania oraz Oddział Doskonalenia Nauczycieli zorganizują szkolenie dla:

- a) Kadry dyrektorskiej liceów ogólnokształcących i niektórych szkół zawodowych z zakresu wybranych tematów światopoglądowych,
- b) Wychowawców klas liceów ogólnokształcących Trójmiasta,
- c) Rad pedagogicznych liceów ogólnokształcących i niektórych szkół zawodowych w zakresie tematów światopoglądowych i stosunków państwo-Kościół.

Termin: 1.01.1985

Odpowiedzialny: Kuratorium O[światy]
i W[ychowania]

Dyrektor ODN

³⁴ *Na marginesie dopisek odręczny*: oddz.[iaływanie] kleru.

³⁵ W latach 1982-1988 wojewodą gdańskim był Mieczysław Cygan (1921-2006) – członek PPR oraz PZPR; od 1964 r. gen. brygady Sił Zbrojnych Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej; w latach 1982-1988 członek Egzekutywy Komitetu Wojewódzkiego PZPR w Gdańsku ; w 1985 został powołany w skład Komisji Planowania przy Radzie Ministrów; w l. 1985-1990 członek Rady Naczelnej, zaś w 1989-1990 Sekretarz Generalny Rady Ochrony Pamięci Walki i Męczeństwa. Por. *Operacja „Zorza II”. Służba Bezpieczeństwa i Komitet Wojewódzki PZPR wobec wizyty Jana Pawła II w Trójmieście (czerwiec 1987)...*, s. 4.

4. Kuratorium Oświaty i Wychowania dokona oceny realizacji programów i planów zajęć pozalekcyjnych w liceach ogólnokształcących i wybranych szkołach zawodowych i spowoduje ich optymalne wykonanie.

Odpowiedzialny: Kuratorium OiW

Termin: 31.01.1985.

5. Instancje partyjne w Kartuzach, Sierakowicach, Dziemianach-Lipuszu i Stężyicy dokonają analizy sytuacji społeczno-politycznej i kadrowej w placówkach, w których nastąpiło naruszenie zasady świeckości.

Termin: 15.02.1985 r.

Odpowiedzialny: I sekretarze instancji

6. Zobowiązać instancje partyjne I stopnia do wzmożenia działalności udzielania w większym zakresie pomocy szkołom w pracy ideowo-politycznej.

Gdańsk, listopad 1985 r.

Przewodniczący
Komisji Oświaty KW PZPR
Romuald Suchorz³⁶

Źródło: APG, KW PZPR, sygn.. 2384/1995, k. 2-7.

THE ACTIVITIES OF THE ROMAN – CATHOLIC CHURCH WITH YOUTH IN THE REGION OF THE CITY OF GDANSK IN LIGHT OF THE KW PZPR DOCUMENTS

Summary

Political changes in the 1980's were made possible largely due to the involvement of the youth in opposition activities. One of the reasons for this was the openness of the youth towards proposals by the Polish church in the years 1945-1989. *During this communist period, the Catholic Church fought constantly with the communist government to protect the spirituality of Polish youth.* The last chapter of this clash took place in the 80's. The communist government tried to restrict the influence of the churches on the young people at all costs.

In this article, the author presents an analysis of the documents of the communist party of the city of Gdansk. He examines the influence on Polish youth of the movement called "*Ruch Światło – Życie*" (*Light-Life movement*). The documents report examples of school boards and teachers disobeying 'school secularity' by maintaining crosses in classrooms. At that time, the communist authorities ran a campaign to remove religious symbols from educational establishments in the whole country.

³⁶ Powyżej nieczytelny podpis: w zastępstwie.

Keywords: Polish history of the 20th century, Church in Polish People's Republic, Youth priesthood, Gdansk Diocese, repressions of authorities in accordance with Church in Polish People's Republic

Nota o Autorze: ks. dr Jarosław Wąsowicz SDB – salezjanin; dr historii, mgr teologii; kierownik Archiwum Salezjańskiego Inspektorii Piłskiej; wicepostulator procesu beatyfikacyjnego męczenników II wojny światowej; zajmuje się badaniem dziejów młodzieżowej opozycji i NSZZ „Solidarność” w PRL-u, historią Kościoła w tym okresie, martyrologium duchowieństwa polskiego w czasie II wojny światowej oraz historią salezjanów w Polsce.

Słowa kluczowe: historia Polski XX w., Kościół w PRL, duszpasterstwo młodzieżowe, diecezja gdańska, represje władz wobec Kościoła w PRL